

Herendi Miklósné

A MŰÉRTELMEZÉS MINT TUDOMÁNY ÉS AZ IRODALOMTANÍTÁS

Lehetséges-e az irodalomról szóló ismereteinket úgy rendezni,
hogy azok taníthatók legyenek?

Az irodalomtanításban az a baj, hogy a műalkotással foglalkozunk a legkevesebbet, s meg sem győződhetünk róla, hogy az elolvasásuk nem csak azért történt-e, hogy tanítványaink a tankönyv már előre kész megállapításait tudják majd vele illusztrálni. Sajnos, így lehet, mert a tankönyvi „elemzések” reprodukálását kapjuk tőlük az igen silánytól az elfogadhatóbbig változatokban. A minél inkább szó szerinti betanulását elegyíti a diák a mű megfelelő részleteivel, vagy a mű „tartalma” lesz az, amibe belemesterkedik az irodalomtudósok teljes munkáiból a tankönyvbe kiragadott részeket.

A baj az, hogy így az ifjúság éppen az emberiség – a létezésünk – szellemi-lelki aranyfedezetéhez nem tud hozzájutni. Mert az csakis a mű szövetében rejtőzik megfoghatatlanul, s csak annak lehet sejtére róla, aki egész önmagát átadva nem mérhető tereken mer és tud áthatolni benne. Ez nem azonos a mások hozzájárása útjának lemásolásával. Különösen nem, ha az mintegy útikönyvben áll rendelkezésre, s amit ráadásul csak útikönyvből tanult vezető tanít.

Az irodalomról szóló ismeretekre a tanárnak van szüksége – tehát tanulja is meg a felsőoktatásban –, de csak egy adott fogékonysági szint mellé. Akkor valóban képes lesz vezetni a tanítványait a tudatnak és a léleknek az irodalmi művekben örvénylő mélytenger-áramlatain.

A gimnáziumban jobb, ha magára a műértelmezésre jut a legtöbb idő. Képtelenség, hogy az irodalomtörténeti és irodalomelméleti ismeretek megtanítása lépett a mű elolvasásának és megértésének a helyére. Maguk a diákok is hajlamosak inkább megtanulni és felmondani a tankönyvi „elemzéseket” a műalkotásokban való elmélyedés helyett.

A műalkotások értelmezése nem válik el az értelmezés egyéb területeitől; ugyanannak a képességnek a fejlesztése ez, ami az önmagunk, mások, s egyáltalán a világ értelmezése. Tehát az ép lelkület, az önálló gondolkodás, az ítéletformálás alakításához igen alkalmas eszköz is megkövetelni a mű elolvasását. Az értelmezéshez nélkülözhetetlen irodalomról szóló ismereteket maga a műalkotás rendez. Egy egyszerű tartalomelmondáshoz legalább az arisztotelészi „eleje – közepe – vége” illetve a „lényeg-

kiemelés – sűrítés – válogatás" alapelveire van szükség. Egy – egy évfolyamon az értelmi képesség kívánatos szintjét inkább meg lehet határozni ilyesmi alapján, mint a matematikai szintfelmérőkön. Mintahogy az sem ritka, hogy az irodalomkönyv szakszavait megtanulni nem hajlandó diák nagyszerű önálló értelmezési kísérlettel rukkol elő az érettségien, ha egyébként értelmes, művelt, s esetleg éppen matematikából tehetséges.

A műalkotások olvasása fokozatosan fejleszti a képességeket. Az olyan nehézségi fokú olvasmányból, amelynek az értelmezése már nem igényel egy kicsi erőfeszítést sem – hozzáértő irányítás esetén – nem kívánunk többet, hanem magunk igénylünk újabb nehézségi fokozatot, de csak éppen annyival nehezebbet az előzőnél, amelyet nem túl sok újabb ismeret felfogásával még értelmezni lehet. Nem tűrhető, hogy a szellemi – lelki fejlődés természetes menetét gátolja az irodalomtudomány középfokú oktatási szintre kivonatolt ismeretanyaga. Érthetetlen, miért kell az irodalom mellett nyelvtant is tanítani ugyanannak a tanárnak. Az olvasni megtanítás középfokon azt jelenti, hogy minden diák egyéni fejlettségi szintjét kell követnünk, s ez egész embert kíván. (Ugyanez érvényes egy külön nyelvtan tanárra is a maga területén, sajátos feladatai között.)

Szükség van arra is, hogy a művek és szerzők tekintetében ne legyen megkötte a tanár. A művelődéstörténeti korszakok valamint a magyar- és a világirodalom arányának egységes megkövetelése elegendő egy nemzet irodalmi kultúráltságának a nyilvánvalóvá tételére.

Lehet az irodalomról szóló ismereteket úgy rendezni, hogy azokat tanítani tudjuk, de ezt kell alárendelni a művek egymásutánjának és nem fordítva. A definíciókkal, elemzésekkel, értelmezési sémákkal tele könyv inkább a tanárnak álljon rendelkezésére kézikönyvként, ha nincs éppen kedve vagy módja egész tanulmányok elolvasására. A legjobb persze, az lenne, ha arra is jutna ideje a tanárnak, hogy a műveket a maga lelkén átszűrve mutassa be, s leginkább csak azokat, amelyek őt is megérintették valaha.

Az irodalomról szóló ismereteknek avatott tanári vezetésnél direkt oktatás nélkül is tudatosodniuk kell; ez társalgási szinthez elegendő, a szakmában maradóknak pedig elég ideje lesz később megtanulni.

Az a legfontosabb, hogy megőrződjön az a képességünk, hogy a művek nemzedéktől nemzedékig küldött sugallatát megértjük.

Vagyis az igazi olvasni tudás. Akárcsak az elhangzó szövegek igazi értelmének felfogni tudása is.